

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศของโลก ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาคมโลก ทำให้มีการติดต่อเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันก่อให้เกิดสังคมใหม่ที่มีการแข่งขันสูงและมีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้น ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นไปดังกล่าว ความได้เปรียบในเชิงความรู้ ความสามารถของประชากร เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทันสมัย การรู้จักเลือกใช้เทคโนโลยีและการธำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนภูมิปัญญาประเทศจะทำให้สามารถก้าวสู่กระแสความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคงและรู้เท่าทัน

ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นตัวแปรต้นของการพัฒนาประเทศในทุกด้าน เพราะการศึกษาช่วยเพิ่มศักยภาพของคนให้มีความสามารถเต็มตามแต่ละคนควรจะเป็นและด้วยศักยภาพดังกล่าวแต่ละคนย่อมไปมีบทบาทในวงการต่าง ๆ ช่วยให้องค์การนั้นมีความมั่นคงวัฒนาถาวรสืบต่อไป (สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา 2542 : 27) จึงได้เกิดการปฏิรูปการศึกษาขึ้นทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยเคยมีการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่มาแล้วเมื่อประมาณร้อยปีในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจสังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

หลังจากนั้นต่อมาได้มีความพยายามที่จะมีการปฏิรูปการศึกษากันอีก โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2517 - 2518 ได้มีการจัดเนื้อหาสาระของการปฏิรูปการศึกษาและนำเสนอต่อรัฐบาล แต่ความพยายามที่จะทำการปฏิรูปการศึกษาก็ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะการขาดความมุ่งมั่นทางการเมืองเป็นสำคัญ มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง นโยบายไม่ ต่อเนื่องนอกจากนี้ประชาชน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ยังไม่เห็นความสำคัญและตระหนักเท่าที่ควร พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือได้ว่าเป็นเจตนารมณ์และความพยายามอย่างแรงกล้าที่จะทำการปฏิรูปการศึกษาไทย โดยเริ่มตั้งแต่มีการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปการพัฒนา

ประเทศในบริบทใหญ่ และในมาตรา 81 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ยังระบุให้มีการจัดทำกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศ ผลจากนัยมาตรา 81 ส่งผลให้ขณะนี้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ใช้แล้ว (วันชัย ดนัยตโมนุท. 2542 : 13 -14)

เมื่อเกิดเช่นนี้แล้วทำให้ประเทศไทยเกิดการตื่นตัวต่อการปฏิรูปเป็นอย่างมากที่มีมาตั้งแต่อดีตและก็มีรูปแบบวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องซึ่งการปฏิรูปเป็นการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นโดยอาศัยแนวทางต่าง ๆ คือ จุดประกายชายความคิดพิชิตความเปลี่ยนแปลง และแรงผลักดันสู่ความสำเร็จ ทำให้สังคมมุ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษามากขึ้นปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (สมศักดิ์ ตลประสิทธิ์. 2545 : <http://www.moe.go.th/man2/article/article-somsak>)

หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาก็ คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดมนุษย์หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือผู้เรียนสำคัญที่สุดซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ในสถานการณ์จริงของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน จึงต้องเอาผู้เรียนแต่ละคนเป็นตัวตั้ง ครูจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงานอันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้านทั้งร่างกาย ทางจิตหรืออารมณ์ ทางสังคมและทางสติปัญญา ในขณะที่ทุกคนยอมรับว่ากระบวนการเรียนรู้ยุคใหม่จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษานั้น ครู อาจารย์ คณาจารย์ และผู้บริหารสถานศึกษา น่าจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด เพราะท่านเหล่านี้คือผู้ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดประโยชน์ถึงตัวผู้เรียนได้อย่างแท้จริง (พนม พงษ์ไพบูลย์. 2545 <http://www.moe.go.th/web-panom/article.panom>)

สถาบันราชภัฏซึ่งจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดแนวทางและกระบวนการทั้งทางด้านการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการใน ทุกส่วนให้สอดคล้องกับทิศทางดังกล่าวการปฏิรูปสถาบันราชภัฏสามารถจัดการอุดมศึกษาด้วยทางเลือกที่หลากหลายอย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน สอดคล้องความเป็นจริงของท้องถิ่นและสังคม เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นเข้าถึงการอุดมศึกษา และเอื้อต่อการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรมมีศักยภาพ ความสามารถ รักและผูกพันกับท้องถิ่นมีความเป็นเลิศทางวิชาการที่ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับภูมิปัญญาสากลเพื่อ สรรสร้างองค์ความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีบทบาทเสริมสร้าง

ประชาสังคมความเข้มแข็ง ของชุมชนเป็นผู้ชี้เหตุเตือนภัยแนะนำหนทางที่ดีให้กับท้องถิ่นและสังคมภายในปี พ.ศ. 2550 (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2542 : <http://www.rajabhat.ac.th/strategy/stra3.htm>)

สถาบันราชภัฏมหาสารคามเป็นสถาบันหนึ่ง ที่ได้ทำหน้าที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาอย่างเต็มความสามารถซึ่งต้องปฏิบัติงานที่สำคัญตั้งแต่ การสรรสร้าง แสวงหาและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาไปสู่การพัฒนาท้องถิ่น โดยจะต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นศูนย์รวมแห่งภูมิปัญญาทั้งระดับท้องถิ่นและภูมิภาคสากล อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของท้องถิ่นและสังคมที่ยืดปนิธานอันแน่วแน่ คือ วิชาการเป็นเลิศ ประเสริฐคุณธรรม นำชุมชนพัฒนาและภารกิจสำคัญในการพัฒนาสถาบันราชภัฏมหาสารคามมีดังนี้ (สถาบันราชภัฏมหาสารคาม. 2542 : 8-9)

1. ด้านการจัดการศึกษาและการผลิตครู มุ่งจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยมุ่งผลิตครูสาขาที่ขาดแคลนเป็นหลัก สร้างครูยุคใหม่ที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนการสอนให้เป็นกระบวนการ ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เร่งพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษา และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น ตั้งเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้สถาบันพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ ที่มีความพร้อม
2. ด้านการวิจัย สถาบันได้กำหนดเป้าหมายที่จะส่งเสริมให้ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาภารกิจทุกด้านของสถาบัน โดยเฉพาะการพัฒนาการเรียนการสอน
3. ด้านบริการวิชาการ ส่งเสริมให้สถาบันเป็นศูนย์บริการข้อมูลความรู้ของท้องถิ่น จัดบริการทางวิชาการที่ตอบสนองปัญหาความต้องการและกระบวนการศึกษาแบบตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยร่วมมือกับโรงเรียนและท้องถิ่นเป็นการส่งเสริมการพัฒนา การศึกษาของท้องถิ่น
4. ด้านการปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการเรียนการสอน การวิจัย การบริหารวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริหารจัดการสถาบัน
5. ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมทั้งด้านที่เกี่ยวกับคนและภูมิปัญญา ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตไทย ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนและกระบวนการพัฒนาการศึกษา

6. ด้านการบริหาร ส่งเสริมให้สถาบันมีความเป็นอิสระแต่ให้มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาและให้ท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการสถาบันเพื่อเป็นการตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

จากประเด็นดังกล่าวทำให้สถาบันราชภัฏมหาสารคามเป็นที่ไว้วางใจของผู้ปกครองจำนวนมากที่มีความประสงค์จะให้บุตรหลานเข้าศึกษาในสถาบันแห่งนี้ ทำให้สถาบันราชภัฏมหาสารคามมุ่งปฏิรูปการเรียนการสอนให้เป็นกระบวนการที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเร่งปรับบทบาทอาจารย์ผู้สอน พัฒนาสื่อ นวัตกรรม แหล่งและเครือข่ายการเรียนรู้และใช้ชุมชนและสังคมเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ รวมทั้งบูรณาการการเรียนการสอนเข้ากับการวิจัย การบริหารวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้นักศึกษาได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้โลกทัศน์และจิตสำนึกต่อสังคม (สถาบันราชภัฏมหาสารคาม. 2542 ก : 9)

เพื่อให้การพัฒนาปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น ทางสถาบันราชภัฏมหาสารคามได้ตั้งงบประมาณเพื่อการพัฒนาในด้านนี้ไว้ 750,000 บาท (สถาบันราชภัฏมหาสารคาม. 2542 ข : 135) เพื่อสนับสนุนด้านการเรียนการสอนโดยแบ่งงบประมาณดังกล่าวไปตามคณะต่าง ๆ พร้อมกับแผนการดำเนินงานในส่วนของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นคณะหนึ่งที่มีความสนใจในการปฏิรูปการเรียนการสอนและมีการบริหารงานของคณะในรูปแบบ "องค์คณะบุคคล" ได้ดำเนินการบริหารเป็นโปรแกรมวิชา มีทั้งหมด 9 โปรแกรมวิชา แต่คณะมีอาจารย์ประจำ 11 โปรแกรมวิชา ตามความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการ คือ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ปรัชญา และศาสนา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ นาฏศิลป์ ศิลปกรรม สังคมวิทยารัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ และดนตรี (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม . 2543 ก : 2)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้พยายามจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างอนุรักษ์และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นสากลผสมผสานกับภูมิปัญญาไทยในการผลิตบัณฑิตให้สามารถพัฒนาตนเองและท้องถิ่นอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของคณะโดยได้รับงบประมาณจากสถาบันฯ เพื่องานด้านการเรียนการสอนเป็นจำนวนเงิน 126,500 บาท (สถาบันราชภัฏมหาสารคาม. 2542 ก : 183) จากการจัดสรรงบประมาณดังกล่าวผู้วิจัยพบว่างบประมาณจากทางสถาบันหรือจากรัฐบาลมาให้แก่คณะฯ ไม่เพียงพอต่อความต้องการทำให้การพัฒนาการจัดการบริหารการเรียนการสอนของคณะฯ เป็นไปอย่างล่าช้าและล่าหลัง (นิตยา กลางชนีย์. 2545 : สัมภาษณ์) ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิธีการบริหารการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนการสอนของคณะฯ ว่าได้มีการปรับ

กระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มากน้อยเพียงใด ได้พบปัญหาและอุปสรรคอันใดบ้างในการดำเนินงานและมีข้อเสนอใดบ้างเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของเดมมิง (Deming) เป็นกรอบในการวิจัยและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory action research) ในประเด็นหลักของแผนการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน และเพื่อเข้าสู่วิสัยทัศน์ของสถาบันราชภัฏอย่างป็นรูปธรรมดังนี้ (ศิริอร ชันธหัตถ์. 2539 : 19)

1. Plan คือ การวางแผนล่วงหน้า ทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดจุดประสงค์ กิจกรรม วันเวลา ผู้รับผิดชอบ งบประมาณและสถานที่ ตลอดจนการแจ้งผู้เกี่ยวข้องผู้สนใจให้ทราบก่อนโดยทั่วกัน

2. Do คือ การทำงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้ภายใต้การสนับสนุนดูแลอย่างใกล้ชิดจากฝ่ายบริหาร

3. Check คือ การติดตามผล ประเมินผลโดยวิธีการที่เชื่อถือได้ รายงานผลการประชุมเพื่อสรุปคุณภาพและปริมาณของงาน

4. Action คือ การปฏิบัติให้เกิดผล โดยนำผลที่ได้จากการติดตามผลมาวางแผน ปรับปรุงและนำไปประยุกต์ใช้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนการสอน ในทัศนะของผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอน สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม

2. เพื่อศึกษาระดับของปัญหาการดำเนินงานตามนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอน ในทัศนะของผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอน ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม

3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอน ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม เกี่ยวกับระดับการดำเนินงาน และระดับของปัญหาที่มีต่อการดำเนินการปฏิรูปการเรียนการสอน ตามประเด็นการวางแผนทางการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ

สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอน สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม มีความคิดเห็นต่อการดำเนินการปฏิรูปการเรียนการสอน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาการดำเนินการตามนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอน สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม ตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ดังนี้

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอน สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 78 คน จำแนกเป็น ผู้บริหาร 15 คน และอาจารย์ผู้สอน 63 คน (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม. 2543 ก : 14)
2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายของผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอน สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 40) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 68 คน จากประชากรทั้งหมดจำแนกเป็น ผู้บริหาร 14 คน และอาจารย์ผู้สอน 54 คน
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกเป็น

3.1.1 ผู้บริหาร

3.1.2 อาจารย์ผู้สอน

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอนสังกัด คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม ที่มีต่อการดำเนินงานปฏิรูป การเรียนการสอนตามหลักแนวคิดของ Deming

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การดำเนินงาน หมายถึง การบริหารเพื่อให้เกิดการสภาพการปฏิรูป ด้านการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม ให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนตาม พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. การปฏิรูป หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมการดำเนินงานให้ เหมาะสม มีคุณภาพ มีมาตรฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน
3. การปฏิรูปการเรียนการสอน หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการ การเรียนการสอนจากครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือผู้เรียนมี ความสำคัญ โดยการปฏิรูปนั้นมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ภารกิจเป้าหมายของ สถาบันราชภัฏ
4. ผู้บริหาร หมายถึง คณบดี รองคณบดี หัวหน้าโปรแกรมวิชา ของคณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
5. อาจารย์ผู้สอน หมายถึง บุคลากรซึ่งทำหน้าที่ด้านการสอน ข้าราชการประจำ รวมถึงอาจารย์ประจำตามสัญญา ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยอาจนำเสนอเพื่อใช้เป็นข้อมูลสนเทศสำหรับผู้บริหารและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินการปฏิรูปการศึกษาด้านการเรียนการสอนตาม คุณภาพมาตรฐานการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ผลจากการวิจัย ทำให้ทราบระดับของปัญหาและเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน